

Halq tirenöviniñ üçlü temeli: birlik, planlama, intizam

The Trifecta of Civil Resistance: Unity,
Planning, Discipline

Hardy Merriman

Originally published: opendemocracy.net, November 19, 2010

Translation: Mustafa Ametov, June 2019

Halq tirenüviniñ üçlü temeli: birlik, planlama, intizam.

[Hardy Merriman](#), 19 Noyabr 2010.

Dünya boyunca zorbalıqsız areketlerniñ muvafaqiyeti ya da mağlubiyyeti üç alâmet sayesinde belgilenebile: birlik, planlama ve zorbalıqsız intizam.

Müellif aqqında

Hardy Merriman 2005 senesinden 2007-ge qadar ICNC Merkezinde programmalar ve araştırmalar boyunca müdirlik vazifesini yaptı. O, Gene Sharp yazğan [“Zorbalıqsız Mucadeleniñ Devamlılıǵı: 20-nci Asırdaki Ameliyatı ve 21-nci Asırdaki Küçü”](#) kitapniñ muarrirligini yaptı ve [“Semereli Zorbalıqsız Mucadeleniñ Qılavuzı”](#) serlevalı kitapniñ müellifdeşi oldı.

Halqnıñ zorbalıqsız tirenüvini semereli etken nedir?

Eger biz siyasette belli olğan “iqtidar berilmez, iqtidar alınır” degen sözni aksioma olaraq qabul etsek, bunıñ neticesine köre tarihteki zorbalıqsız areketler muvafaqiyetli sayılmaq kerek, çünki bir şekilde bu arektler elde etken iqtidar, öz muhaliflerinde olğanından daa büyük edi.

Bu hulâsa, iqtidar, soñ-soñuna, maddiy menbalarnı idare etüv temelinde ve zorbalıq qabiliyyeti esasında qurulğan degen, ve ğayet meşur olğan şu faraziyeye zıt kelmekte ve bir çoq sualge yol açta. Bu faraziyeler tamamı ile doğru olsa edi, zorbalıqsız areketler, maddiy imkân saibi silâhlı muhaliflerge qarşı mutlaqa yeñilir ediler. Lâkin tarih bizge, birçoq muvafaqiyetli zorbalıqsız

mucadelerden ibaret ve bir asırlıq keçmişke dayanğan uzun zaman şeritini numayış ete. İnsanlıqniñ özü qadar çoq çeşitli protagonist, yani qaramanlar ve sebeplernen beraber. Birqaç misalni ketirecek olsaq:

- 1930 ve 1940-ncı senelerinde induslar işbirlikni toplu olaraq red etip, öz mustaqilligini qazandılar (iqtisadiy ve tasil boykotları, iş taşlav, vergilerni red etüv, grajdan itaatsızlığı, istifalar). Bu eylemler İndustan'ni idaresizlik havfı astına alıp bardı ve soñunda britanlarnı ketmege qani etti;
- 1950 ve 1960-lar devamında Amerikadaki Grajdanlıq Aqları Areketi (US Civil Rights Movement), Montgomery avtobus boykotı ve Nashville bufet oturişları kibi kampaniyalar vasıtasinen musaviy aqlarnı qazandı. Bu Areket, müessiseleştirilgen ırqçılıq qurumu içinde bulunğan zayıflıqlarnı qullandı ve memleket boyunca destekçilerni celp etti;
- 1965-1970-lerden başlap kiçik, yerli ve aman-aman sermayesiz Birleşik Çiftlik İşçileri birleşmesi (United Farm Workers) teşkilâtı, California bağcılarına qarşı tatbiq etken iş taşlavları ve boykotlarnıñ muvafakiyetli qullanuvı sayesinde öz yerini umummilliy seviyede taptı;
- 1986-da Filipin'lerde faalciler arbiy qaçaqlarnen birleşip, Amerika Birleşik Devletleri arqalı Ferdinand Marcos diktatorlığına qarşı millionlarnen vatandaşnı toplaq demonstratsiya keçirdiler. Bu zorbalıqsız baş köterüv yariğında elindeki imkânları tez tükengen Marcos yurttan qaçtı;
- 1988-de Çili'niñ sakinleri, Augusto Pinochet'niñ acımasız diktatorlığı aşılağan qorqunı yeñip, oña qarşı kampaniyalar ve narazılıq numayışlarnı keçirdiler. Bu areketler Pinochet'niñ destegini öyle zayıflattılar ki, buhrannıñ eñ qızğın zamanında safdaş arbiy hunta azaları bile oña artıq sadıq degil ediler. Ve o iqtidardan vazgeçmege mecbur oldı;
- 1980-den 1989-ğa qadar polonyalılar Birdemlik (Solidarity) areketiniñ parçası olaraq bağımsız zenaat birligini qurdılar ve öz vatanını Sovet idaresinden çekip aldılar;

- 1989-de Qadife İnkilâbı olaraq bilinen narazılıqlar ve iş taşlavlar Çehoslovakiya'da silâhsız sürette kommunizmden qaytuvğa yol açtılar. Buña beñzegen areketler 1991-de Şarqiy Almaniya, Latviya, Litvaniya ve Estoniya'da tınc keçişni temin ettiler;
- 1980-lerda başlağan iş taşlavlar, boykotlar, grajdan itaatsızlığı ve tışqı müeyideler (sanktsiyalar) 1990-ların ilki yıllarında Cenübiy Afrika'da apardeit rejiminiñ yekünlenmesinde büyük rol oynadı;
- Peşinden kelgen on yılda sırp (2000 s.), gürciler (2003), ukrainler (2004) seferber olup, saylavlardaki sahte neticeleriniñ ögünü almaq, ya da olarğa tirenmek ile avtokratik idareni bitirdiler;
- 2005 senesinde lübnanlılar, kütleliy zorbalıqsız demonstratsiyalar yardımınen siriyalı arbiy quvetler tarafından işğal etilgen öz topraqlarını azat ettiler;
- 2006-da nepallılar kütleliy itaatsızlıqqa qoşulup, grajdan idareniñ ğayırdan tiklenmesi içün akimiyetni zorladılar;
- 2007-2009-dan şiddetli isyannın ortasında ve arbiy idareniñ telükesi qarşısında pakistanlı uquqçılar, grajdan toplumu gruppaları ve adiy vatandaşlar mustaqil adliyenin ğayırdan tiklenmesini ve fevqulâde vaziyet aqqında qanunlarınin lâğu etilmesini muvafaqiyetnen talap ettiler.

Halq itaat etmese, akimiyet idare etalmaz.

Vatandaşlıq tirenüvi kibi bu ve diger areketler iqtidar aqqında şu temelli añlayışqa dayanğanı içün muvafaqiyetli oldılar: toplum içindeki deyerlik bütün müessiseler, teşkilâtlar ve qurumlar, büyük sayıda sade insanlarınin devamlı razılığı, işbirliği ve itaatına bağılılar. Bu sebepten, eger insanlar intizamlı ve strategik sürette öz razılığını ve işbirliğini kerı çekmege karar berseler, olar zorlayıcı quvetke malik olabileler. Halq tabi olmağanda, prezidentler, başqanlar, müdirler, generallar ve başqa "iqtidar saipleri" kontrolsiz quvet ile artıq idare etip olamaylar.

İş taşlav, boykot, kütleliy numayış, vatandaşlıq narazılığı, parallel müessiseleriniñ teşkil etilüvi ve, aqiqaten, daa yüzlenen diger yapıcı areketlerge beñzegen zorbalıqsız usullar bunu yapmaq içün qullanılğan

vastalar ediler. Bular ille ki maneuiy degil, lâkin daa ziyade pragmatik sebeplerden kullanıldı. Grajdan muqavemetni menimsegenlerden bazıları aynı strategiyalarını başqa memleketlerde yahut kendi tarihlerinde işlegeni kördiler. Ve bu kibi muqavemetniñ, kelecik zaman ceetten mevcut imkânlar arasında eñ muvafaqiyetli ihtimal olğanını qabul ettiler.

Mearetler ve şartlar

Buniñnen beraber, ilham bergen bu zorbalıqsız areketlerniñ ğalibiyetleri arasında tarih ve zemanueviy dünya, oğursızlıqqa oğrağan ve neticeden marum qalğan areketlerniñ misallerni taqdim ete. Cian Polonya ve Çehoslovakiya'nıñ silâhsız inqilâplarını seyir etkende, Tiananmen Meydanındaki qatliamnı da kördi. Soñki on yılda büyük halq kütleleri Burma, Zimbabwe, Mısır ve İran'da zorbalıqsız taktikalarnı qullandı, lâkin areketlerniñ maqsatlarına şimdilik irişilmedi. Şarqiy Timor'da öz kelecigini tayin etüv mucadeleniñ muvafaqiyetinde, grajdanlıq tirenüvi zarur edi, ama halqqa dayanğan ve Filistin, Ğarbiy Papua, Şarqiy Sahara ve Tibet'te işğalcilerge qarşı alıp barılğan areketlerni ileriletmek mevzusında faydalı ekende, yuqarına añılğan bu mucadeleler çezimsiz qalmaqta.

Bu ve diger vaqialar arasındaki farqlılıqlarnı ne belgiley?

Bu ve diger areketlerni muvafaqiyetli ya da muvafaqiyetsiz yapqan amiller mevzusu üzerinde ferasetli ve bilgili insanlar aynı fikirde olmay bileler. [\[1\]](#) Er bir vaqia eppeyi qarışiq, ve doğrudan tesir etken sebeplerni tesbit etmek eñ azdan qıyın. Alimler, jurnalistler ve başqalırından sıq-sıq bu kibi delillerni eşitem: ekseriyet zorbalıqsız areketlerniñ yönelişleri ve neticeleri, ekseriyetnen, er bir areket bulunğan fevqulade şart, vaziyet ve quruluşlar ile belgilene edi.

Misal içün, bir basqıcı zalım öldürici quvetni kullanmağa istemegen taqdirde, tek böyle cemiyette şiddetsiz areketler semerelidir, degen delliler ketirile. Digerleri bazı iqtisadiy kriteriyalar (meselâ, iqtisadiy mefküre, kelir seviyesi, servetniñ darqatılması, orta sınıfniñ mevcudiyeti) ve tasil seviyesiniñ, muvafaqiyetli areketler içün ğayet müim olğanını iddia ete bileler. Aynı zamanda, başqaları şunu mudafaa eteler ki, büyük devletler ve regional küçlerniñ rolleri, areketniñ neticelerini belgilegen deñişicilerniñ emiyetini basıp, onıñ yerine kelmekte. Bir şahıs kösterebilecek çoşma strukturalar ve şartlarnıñ sayısı çoqtır: milliy çeşitlilik, siyasiy ve medeniy tarih, nüfusniñ

sayısı, topraqın ölçümü kibi. Ve, şübesiz, bularnın ekseriyeti bu yahut şu areketnin istiqametine tesir ete bile.

Yapı ve şarait amillerine kontrapunkt olaraq, areketke ait çatışuvnu alıp barma qabiliyetine dayanğan amiller çıqmaqta. Akademik müitte buña “agentlik”, ya da “vastalıq” deñile. Qabiliyetler ve agentlik - areket tarafından idare etilgen deñişicilerden sayıla, demek, areket nasıl bir eylem strategiyasını seçe, halqını bir arağa ketirmek ve iştiragını devam ettirmek için nasıl bir til qullana, koalitsiyalarını nasıl qura, muhaliflerini nasıl ve ne yerde közley, ve grajdanlıq muqavemetnen alâqalı nice-nice diger qararlardan ibaret.

Menim nazarımda bu mearet esaslı amiller, zorbalıqsız areketlerni incelegen ve olarnen bağ qurğanlar tarafından sıq-sıq müim derecede urğulanmay ya da közden qaçırıla. Bunın ne için böyle olğanı maqalenin çerçevesi tışındadır, lâkin sebeplerden biri şu ola bilir: insanlar, silâhsız areketnin qaysı bir zeminde turğanını bilmeyler, yahut bu aqta şübeleneler. Şunun sayesinde kütleliy areket tarzında yılışma peyda ola bilgenini, iqtidar, tamırlaşqan ve basqıncı muhaliflerden cemaat areketine keçe bilgenini idraq etmeyler. Bunın yerine olar şunu farz eteler ki, o vaziyette şu vaqianın peyda oluvını mümkün qılğan ya hariciy deñişiciler, ya da fevqulâde şarait olmalı.

Nasıl da olsa, biz, silâhsız areketlernin yönelişine, neticesine tesir etken, aynı zamanda vastalıq ve mearetnin emiyetini eksiltmegen yapı ve şaraitnin rolüne itibar kösterebilirmiz. Aqiqaten, vastalıq ve mearetler farqını yarata, ve bazı allarda oñaytsız şartlarını aşmaq, dolanıp keçmek ya da olarnı deñiştirmek için areketlerge quvet bere.

Ticariy ya da askeriy tüşünce tarzı kibi fenlerde mearet ve agentliknin emiyeti, ve bazan üstünligi, malüm bir bilgi olaraq qabul etile. Bu bağlamda zorbalıqsız mücadele ne için farklı olmalı? Arbiy general yahut bir müdirge, ğayretlernin neticeleri nazarından strategiya kiçik bir emiyetke saip, dep aytılsa, olar külerler. Eger insanlar, musabaqalarını ve munaqaşalı munasebetlernin neticeleri tek maddiy şartlar ile belgilegenini tüşünse ediler, Sun Tzu'nın klassik “*Cenk sanatı*” adlı kitabı öyle meşur olmaz edi.

Maqaleni açqan ve “zorbalıqsız areketlerni semereli yapqan nedir?” degen sualge qaytacaq olsaq, tarihiy areketlerden saylanıp toplanğan eñ eyi ameliyatlar ve strategik qararlarğa baqmaq ile cevaplarını qıdırmağa başlay

bilemiz. Areketniñ neticelerine tesir etken çeşitli vastalıq amiller ve mearetler bar. Lâkin (sadelik hatırına) biz olarnı süzip, bir-qaç esasnı qaldırısaq, hulâsa olaraq muvafaqiyetli silâhsız areketlerniñ üç alâmeti meydanğa çıqacaq: ittifaq, yani birlik, planlama ve zorbalıqsız intizam.

Birlik, planlama ve intizam

İlk baqışta bu kibi sıfatların emiyeti bes-belli kibi körünecek. Ancaq, birisi bu mezkür areketlerni, umumiyetle, taktik ve habbeli, yani ziyadesinen tafsilâtlı sürette talil eter eken, bu sıfatların terenligini ve keñ çerçeveni qavrap alğan aqibetlerini közden qaçıra. Er biri ayrı izaatqa lâyıq.

İttifaq (birlik) müim, çünki zorbalıqsız areketler öz quvetini, çeşitli iqtisadiy tabaqalardan kelgen insanlarnıñ iştiraklarından celp eteler. Qısqaçası - raqamlar müimdir. Areketke qol tutqan insanlarnıñ sayısı ne qadar çoq olsa, areketniñ qanuniyligi, küçü ve usullar yelpazesi o qadar keñ ve büyük olur. Böyleliknen, muvafaqiyetli areketler devamlı olaraq kendi cemiyeti içinde yañı gruppalarğa irişeler. Misal olaraq: erkekler ve qadınlar; gençler, yetişkinler ve yaşlılar; köy ve şeer sakinleri; azlıqlar; diniy müessiselerniñ azaları; çiftçiler, işçiler, iş adamları, ustalar; zengin, orta sınıf ve aşağı iqtisadiy tabaqalar; polis, askerler ve adliyeviy saanıñ azaları, ve diger gruppalar.

Muvafaqiyetli areketler, ayrıca, devamlı sürette muhaliflerniñ destekçilerine de uzanıp bağ quralar. Ortaq baqış oğrundaki hizmette istiqrarlı grajdanlıq tirenüviniñ küçlü taraflarından biri - muhaliflerniñ safları arasında sadıqlıq hususunda fikirniñ deñişmesi için qandırma ve terk ettirme qabiliyeti. Misal için, Cenübiy Afrika'daki aparteidke, yani ırqçılıqqa qarşı areketniñ, devam etken grajdanlıq bozuluvinen beraber milliy barışılıq için çağıruvı keñ çevreli qoltutuvnı toplay bildi ve deñişüv sebebi için birlikni meydanğa ketire bildi. Evelden ırqçı devletni desteklegen beyaz tarafdarlar arasında bile.

Zorbalıqsız areketlerniñ iştirakçileri, ayrıca, areketniñ istiqameti aqqında mürekkep, qarmaşiq qararlar qabul etmeli. Bunı yapar eken strategik planlama birinci yerde turmaqta. Öz davanıñ fazileti, ya da raqipniñ maneviy ceetten afu etilmez amellerine baqmadan, yalıñız ğayrı ihtiyariy ve azırlıqsız muqavemet areketler vastasinen tazıyıqnı aşmaq - umumiyetle mümkün körünmey. Bu areketler yahşı tatbiq etilse bile. Bunıñ yerine, grajdanlıq tirenüvniñ sistematik sürette teşkil etilmesi aqqında plan yapılğan ve bu plan,

belgilengen maqsatlarğa irişmek için cemiyet ferdleri tarafından menimsengen taqdirde, areketler çeküv küçünü qazanırlar. Qaysı taktikler qullanılmalı ve olarnıñ ardısıralıǵı nasıl olmalı degen qararnı bermek; areketni temsil etken insanlarnıñ arzu ve şikâyetlerine dayanǵan deñişüv için aveslendirici tekliflerni işlep çıqarmaq; qaysı şahıslar ve gruppalarını qaysı taktiklerge doğrultmaq ve qaysı qısqa, orta ve uzun müddetli maqsatlarını peşine tüşmek; haberleşüv hatlarını qurmaq için birleşmelerni muzakere ve teşkil etmek - işte bu kibi bazı meseleler temelinde zorbalıqsız areketler semereli strategiyalarını işlep çıqarmalı. Bunı yapmaq için zorbalıqsız mucadele yer alǵan vaziyetniñ bir bütün talili kerek. Planlaşıravnıñ bir parçası olaraq effektiv areketler çatışmanıñ ketişatı devamında resmiiy, ya da ğayrıresmiiy sürette bilgi toplay, alt tabaqalardaki insanlarnı diñley, kendilerini, muhaliflerni ve bağımsız üçünci taraflarnı talil ete.

Niayet, strategiya tek intizamlı şekilde eda etilgen taqdirde semereli olur. Zorbalıqsız arekette intizamnıñ çökmesine yol açqan eñ ciddi risk - bazı azalarnıñ şiddetke muracaat etüvleri. Demek, zorbalıqsız intizam, yani provokatsiyalar qarşısında bile insalarnıñ şiddetten uzaq qalma qabiliyeti, iştirakçilerge sıq-sıq toqtamadan aşlanmaqta. Bunıñ ameliy sebepleri bar. Areket azalarnıñ iştiraginen çıqqan şiddet vaqiaları areketniñ qanuniyliğini ciddi şekilde eksiltebilir, ve aynı zamanda areketniñ muhaliflerine repressiyalarını qullanmaq için mazeret berir. Bundan başqa, zorbalıqsız usulnı izçenliknen taqip etken arekette, keñ dairededeki müttefiqlerge, atta muhalifniñ tarafdarlarına bile, mucadeleniñ ketişatı devamında muracaat etme imkânı bar.

Bu alâmetlerniñ etraflı araştırılması cıtlarnı toldura bilir, ve zorbalıqsız tirenüvniñ mevzusu ileride sistematik tedqiqatnı qazanmağa lâyıq körüne. Meydanğa çıqqan er bir areket, bu fenomenniñ müşterek añlaşılması için daa ziyade bilgi qoşmaqta. Ancaq, alâ daa bu kibi siyasiy ve içtimaiy areket etüv tarzı aqqında sanat ve ilim ceetten tasvir ve inkişaf etilecek bir çoq mesele bar.

Lâkin bu üç alâmet: birlik, planlama ve intizam - mütemadiy, ve böyleliknen bir umumiy çerçeveni belgilemekte. Areketniñ azaları ve destekçilerinen beraber olarnı incelegen ve aydınlatqanlar, bu çerçeveden areketniñ vaziyetini tez ögrenen bileler. Bu areket birleşkenmi? Planı barmı? İntizamlımı? Zorbalıqsız eylemniñ mebdelerini ömürge keçirgenlerniñ

areketleri daa tınç ve adaletli cianğa doğru yolnı aydınlattılar. Bunu yapmağa devam etkenler kelecekni şekillendirecekler.

[1] Bu maqaleniñ maqsadı içün bu yerde men, öz muradına yetken areketlerni “muvafaqiyetli”, yetmegenlerni ise “muvafaqiyetsiz” olaraq belgileyim. Bu tarifte muvaqqat bir unurnıñ olğanı şübesizdir. Muvafaqiyetli areket, belgilengen muratlarğa irişebilir (misal içün 2004-te Ukrayina’da yüz bergen Portaçal areket), lâkin soñraki yıllarda areketniñ yeñişleri ögüne çıqqan imtianlar artqa qaytuvğa sebep olabilir (Ukrayina mevzusında qoşma malümat içün Olena Tregub ve Oksana Şulyar openDemocracy’de derc etken [“Halq quveti qazanğan soñ mucadele”](#) serlevalı maqalege baqıñız, 17 noyabr 2010). Aksine, belgilenden maqsatqa irişılmağan areket (misal içün, 1989-daki demokratiya arqalı Çin areketi) soñraki yıllarda, areketniñ sebeplerini müsbet inkişaf ettirgen yan, ya da dolaylı neticelerni yaratabilir (Çin mevzusında qoşma malümat içün Lester Kurtz openDemocracy’de derc etken [“Çin’deki basqı paradoksı”](#) serlevalı maqalege baqıñız, 17 noyabr, 2010). Belli bir areketniñ tasnifini “muvafaqetli” ya da “muvafaqiyetsiz” olaraq deñiştirmege zarur degil, ama soñraki effektler küçlü olabilir ve şu sebepten ayrı diqqatqa lâyıqlar.